da çıkmaya başlayan *es-Sünnetü'n-nebeviyye, eş-Şerîʿatü'l-Muhammediyye* ve *eş-Şırâtü's-sevî* adlı gazeteler kısa süre sonra kapandı. İlk sayısı 1935'te çıkan *el-Beşâʾir* ise II. Dünya Savaşı sırasında yayımını durdurdu ve savaşın arkasından tekrar çıkmaya başlayarak 1956 yılına kadar devam etti.

Siyasî Faaliyetler. Cemiyetin kuruluş tüzüğünde her ne kadar siyasî faaliyette bulunmayacağı belirtilmişse de çalışmalarının tabii bir sonucu ve İslâmiyet'te din - siyaset ayırımı yapılmamasının gereği olarak siyasî bir talep fikri kendiliğinden oluştu. Yayın organlarında doğrudan değilse de bunu ihsas eden ifade ve yazılar yer alıyordu. Ancak asıl gaye toplumu içine düştüğü cehalet, ekonomik yetersizlik ve tefrikadan kurtarmaktı. Halkın maddî ve mânevî bakımdan güçlenmesi ise sömürge yönetimi için başlı başına bir tehlikeydi: Nitekim 1954 Ocak ayında Fransız yönet... bir raporda ulemânın nüfuz... sının Fransız hâkimiyeti içi... tehlike teşkil ettiği ve bun... definin "müslüman insan"... olduğu belirtilmiştir.

Mahallî seçimlere fert f... kendi adaylarını destekleme yolunu tutan cemiyetin siyasî alandaki faaliyetlerinin en önemlisi, Arapça'nın yabancı dil olmaktan çıkarılıp Fransızca gibi resmî dil haline getirilmesi, camilerin yönetim ve bakımının vakıflarının gelirleriyle birlikte müslümanlara devri, İslâmî ilimler fakültesi açılması ve İslâmî yargı teşkilâtının kurulması gibi Fransız yönetimi nezdindeki isteklerini tartışmak amacıyla 7 Haziran 1936'da Cezayir İslâm Kongresi'ni toplamak oldu. Bu toplantıya Cezayir'deki bütün siyasî partilerin temsilcileri katıldı. Cemiyetin siyasî tavır ve faaliyeti, sınırlı ve hizip taassubuna dayalı parti faaliyeti gibi olmayıp ayırım yapmadan bütün toplumu kapsıyordu. Bu konuda siyasî partilerle ortak harekete de önem veriliyordu.

Cem'iyyetü'l-ulemâi'l-müslimîn, doğrudan doğruya Fransız sömürge yönetimini hedef almadan eğitim ve kültür faaliyetlerine ağırlık veren bir çizgi takip ederek halkın gerçek mânada İslâm'ı kavraması ve kendi millî değerlerini tanıması için çalışmış, programı ve politikası ile ülkede dinî düşüncenin gelişmesinde ve sömürge yönetimine karşı bağımsızlık fikrinin yerleşmesinde en önemli etkenlerden biri olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Fudayl el-Vertelânî, *el-Cezâʾirü's-sâʾire*, Beyrut 1375/1956, s. 130-143, 198-215, ayrıca tür.yer.; Muhammed el-Beşîr el-İbrâhîmî, *ʿUyûnü'l-beşâʾir*, Cezayir 1979, s. 24, 210; Mahmûd Kâsım, *el-İmâm ʿAbdülhamîd b. Bâdîs*, Kahire 1979, s. 22-27; Ahmed el-Hatîb, *Cemʿiyyetü'l-ʿulemâʾi'l-müslimîne'l-Cezâʾiriyyîn* (yüksek lisans tezi, 1980), el-Câmiatü'l-Lübnâniyye, Külliyyetü'l-Âdâbiyye ve'l-ulûmi'l-insâniyye; Râbih Türkî, *eş-Şeyh ʿAbdülhamîd b. Bâdîs râʾidü'l-ıslâh ve't-terbiye fi'l-Cezâʾir*, Cezayir 1981, s. 102-104, 106, 109, 330; Abdülkerîm Bû es-Saffâf, *Cemʿiyyetü'l-ʿulemâʾi'l-müslimîne'l-Cezâʾiriyyîn*, Kosantîne 1401/1982; Ebü'l-Kâsım Sa'dullah, *el-Hareketü'l-vataniyyetü'l-Cezâʾiriyye*, Cezayir 1983, II, 90, 125-126, 145, 209-210, 216, 316, 359, 373-376; III (Kahire 1975), s. 48-49, 56-57, 89, 112, 115, 118, 119, 120, 133, 158, 179; Fehmî Sa'd, *Hareketü ʿAbdilhamîd b. Bâdîs ve devruhâ fî yakazati Cezâʾir*, Beyrut 1983, s. 59-64, 68-77, 98-108, 115-122; Ahmed Hamânî, *Şırâʿ beyne's-sünne ve'l-bidʿa*, Kosantîne 1405/1984, s. 320-321; Allâl el-Fâsî, *el-Harekâtü'l-istiklâliyye fi'l-Mağribi'l-ʿArabî*, Tanca, ts. (Dâru Cesûs li't-tıbâa), s. 12-13; Bessâm el-Aselî, *ʿAbdülhamîd b. Bâdîs ve bi-*...

ABDÜLGANÎ el-CEMMÂÎLÎ

عبد الغني الجمّاعيلي

bk. CEMMÂÎLÎ

Hadis hâfızı.

CEMMÂÎLÎ

(الجمّاعيلي)

Ebû Muhammed Takıyyüddîn
Abdülganî b. Abdilvâhid b. Alî
el-Makdisî el-Cemmâîlî
(ö. 600/1203)

Hadis hâfızı.

Rebîülevvel 541'de (Ağustos 1146) Filistin'de Nablus yakınlarındaki Cemmâîl köyünde doğdu. 543 veya 544'te doğduğu da söylenmektedir. Dımaşkî ve Sâlihî nisbeleriyle de anılır. O dönemde Filistin Haçlılar'ın istilâsı altında bulunduğu için ailesi ve akrabaları Cemmâîl'den Dımaşk'a göç etti. Hanbelî mezhebinde olmaları ve Dımaşk'ta bu mezhebin başka mensupları bulunmaması dolayısıyla şehrin dışında Kâsiyûn dağı eteklerinde, sonradan Sâlihiye diye anılacak olan bir mahalle kurarak oraya yerleştiler.

Cemmâîlî, teyzesinin oğlu ve kendisinden dört ay küçük olan İbn Kudâme el-Makdisî'nin babası ve Cemmâîl hatibi Ahmed b. Muhammed b. Kudâme'den ilk derslerini aldı. Bir müddet sonra İbn Kudâme ile birlikte diğer ilim merkezlerini dolaşmaya başladı. 561'de (1165-66) Bağdat'a gitti ve Abdülkādir-i Geylânî'nin medresesine yerleşerek ondan fıkıh ve hadis okudu. Elli gün sonra Geylânî'nin vefat etmesi üzerine Bağdat'ın diğer âlimlerinden dört yıl boyunca muhtelif ilimler tahsil etti. Son derece kuvvetli hâfızası onu hadise yöneltti. Daha sonra Dımaşk, Kahire ve İskenderiye'ye gitti. Üç yıl kaldığı İskenderiye'de Ebû Tâhir es-Silefî'den 1000 cüze yakın hadis yazdığı rivayet edilir. Bu bölgedeki âlimlerden faydalandıktan sonra tekrar Dımaşk'a ve Bağdat'a döndü. Oradan İsfahan'a geçti. Burada Ebû Mûsâ el-Medînî'den çok faydalandı. Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin *Maʿrifetü'ş-şahâbe* adlı eserini ilk defa görerek inceledi. Kitapta 190 kadar hata bulduğunu söylemesi bazı kimseleri kızdırdı. Bunların kendisini öldürmek istediklerini anlayınca İsfahan'ı gizlice terketti. Daha sonra bu görüşlerini *Tebyînü'l-işâbe li-evhâmin haşalet li-Ebî Nuʿaym fî Maʿrifeti'ş-şahâbe* adlı eserinde bir araya getirmiştir. Ebû Mûsâ el-Medînî (ö. 581/1185), hadis ilmini Cemmâîlî kadar iyi bilen pek az kimsenin İsfahan'a geldiğini belirterek bu tenkitlerinde onun haklı olduğunu söylemektedir. Cemmâîlî Musul'a geldiğinde İbnü'l-Haşşâb gibi âlimlerden faydalandı. Burada Ukaylî'nin, İmam Ebû Hanîfe'nin aleyhindeki rivayetlere geniş yer veren *el-Cerh ve't-taʿdîl* adlı eserini okuttuğu için Hanefîler'i öfkelendirdi ve hapse atıldı (Ebû Şâme, s. 46). Kendisini seven biri tarafından Ebû Hanîfe'ye dair bölümün eserden çıkarılıp saklanması üzerine serbest bırakıldı. Dımaşk'a dönünce Dımaşk Camii'nde Hanbelîler'e mahsus kısımda hadis dersleri vermeye başladı. Duygulu bir insan olduğu için hadis okuturken hem ağlar, hem de halkı ağlatırdı. Derslerinin büyük rağbet görmesini kıskanan bazı Şâfiîler ve özellikle Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin takdirine mazhar olan Dımaşk Kadısı İbnü'z-Zekî Muhyiddin Muhammed b. Ali ile Dımaşk hatibi Ziyâeddin Abdülmelik b. Zeyd ed-Devlaî tarafından Dımaşk valisine şikâyet edildi (596/1199-1200); Selefiyye görüşünde olan Cemmâîlî'nin Allah'ın sıfatları hususunda teşbih yanlısı olduğu iddia edildi. Ahmed b. Hanbel'i çok seven ve Kur'ân-ı Kerîm'in mahlûk olmadığı konusunda onun gibi düşünen Cemmâîlî'nin, yaygın kanaatin aksine görüşleri bulunduğu ileri sürüldü. Valinin huzurunda yapılan görüşmelerde Selef akîdesini savunan Cemmâîlî'nin camide vaaz edip hadis okutması yasaklandığı gi-

bi kendisinden kısa zamanda şehri terketmesi istendi. O da bunun üzerine önce Ba'lebek'e, daha sonra da Mısır'a gitti. Mısır'da da Şâfiî fakihlerinden bazıları onun Mücessime taraftarı olduğu ve halkın inancına zarar verdiği iddiasıyla öldürülmesine fetva verince Mağrib'e sürgün edilmesi kararlaştırıldı; fakat bu emir kendisine tebliğ edilmeden 23 Rebîülevvel 600'de (30 Kasım 1203) vefat etti ve Karâfe'de toprağa verildi.

Cemmâîlî'yi takdirle anan Zehebî, dinden çıktığına dair fetva veren kimselerin, akaid esaslarının açıklanması konusunda metot bakımından onunla anlaşamayan bazı Eş'arîler'den (kelâmcılar) ibaret olduğunu söylemektedir. Allah'ı insana benzettiği iddiasına gelince, bu naslarda, Allah'a nisbet edilen "inmek", "çıkmak" (nüzûl, istivâ) gibi kavramların (haberî sıfatlar) mecazi mânalarıyla te'vil edilmelerinin isabetli olmayacağı görüşünden kaynaklanmaktadır. Aslında bu görüş Hanbelîler ile bazı muhaddislerin müşterek bir kanaatidir.

Cemmâîlî'den hadis tahsil edenler arasında, her biri hadis hâfızı olan oğulları İzzeddin Ebü'l-Feth Muhammed, Cemâleddin Ebû Mûsâ Abdullah ile fakih olan oğlu Muhyiddin Ebû Süleyman Abdurrahman, ayrıca Ruhâvî, Muvaffakuddin diye bilinen Abdüllatîf el-Bağdâdî ve tanınmış muhaddis Ziyâeddin el-Makdisî gibi âlimler bulunmaktadır. Kıraat ve Arap dili âlimi, muhaddis Ebü'l-Yümn el-Kindî, Dârekutnî'den sonra Cemmâîlî gibi bir hadis hâfızının gelmediğini belirtmiştir. Ziyâeddin el-Makdisî'nin söylediğine göre de devrin muhaddisleri Cemmâîlî'nin bir benzerini görmediklerini itiraf etmişlerdir.

Cemmâîlî'nin heybetli bir görünüşü, sert bir tabiatı, son derece güçlü bir hâfızası vardı. Kendisine sorulan hemen her hadisin ne derece sağlam ve râvilerinin ne kadar güvenilir olduğunu ayrıntılarıyla bilirdi. Bununla birlikte gurura kapılacağı endişesiyle elinde kitap bulunmadan hadis rivayet etmezdi. Talebeleriyle çok ilgilenir, onları ilim öğrenmeye ve bu maksatla muhtelif ilim merkezlerini dolaşmaya teşvik ederdi. Doğru olduğuna inandığı bir şeyi çekinmeden söyleyen Cemmâîlî, haksızlığa dayanamaz, güçlü ve heybetli yapısıyla kötülükleri bizzat engellemeye çalışırdı. İsfahan'da ve Mısır'da bulunduğu sıralarda halkın kendisine gösterdiği saygı ve aşırı ilgiden ötürü yolda rahatça yürüyemezdi. Çok cömertti. Para biriktirmeyi sevmez, eline geçeni ihtiyaç sahiplerine gizlice dağıtırdı.

Eserleri. 1. ***ʿUmdetü'l-aḥkâm****. *el-ʿUmde fi'l-aḥkâm fî meʿâlimi'l-ḥelâl ve'l-ḥarâm* adıyla da anılan eser, *Ṣaḥîḥ-i Buḫârî* ile *Ṣaḥîḥ-i Müslim*'deki ahkâmla ilgili 420 kadar hadisi konularına göre sıralayarak bir araya getirmiştir. Birçok şerhi bulunan kitap Mustafa Abdülkādir Atâ tarafından Beyrut'ta basılmıştır (1406/1986). 2. *el-Miḥne ʿan imâmi Ehli's-sünne ve ḳāʾidihim ile'l-cenne.* Ahmed b. Hanbel'e **halku'l-Kur'ân*** meselesinden dolayı yapılan eziyetlere dairdir (Kahire 1932). Eser Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî tarafından da *Miḥnetü'l-İmâm Aḥmed b. Muḥammed b. Ḥanbel* adıyla yayımlanmıştır (Kahire 1987). 3. *en-Naṣîḥa fi'l-edʿiyeti'ṣ-ṣaḥîḥa. Kütüb-i Sitte* ile Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i, Taberânî'nin mu'cemleri vb. eserlerden derlediği Hz. Peygamber'in muhtelif konulara dair 114 kadar duasını ihtiva etmektedir. Eser Abdülkādir el-Arnaût ve Mahmûd el-Arnaût tarafından Beyrut'ta yayımlanmıştır (1405/1985). 4. *Sîretü'n-nebî ve aṣḥâbühü'l-ʿaşere.* Eseri H. ed-Denâvî neşretmiştir (Beyrut 1986). 5. ***el-Kemâl**** *fî esmâʾi'r-ricâl. el-Kemâl fî maʿrifeti'r-ricâl* adıyla da anılan eser, rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan râvilerin hal tercümelerini ihtiva eden ilk çalışmadır. Tanınmış birçok İslâm âlimi bu esere zeyil mahiyetinde kitaplar kaleme almışlardır. *el-Kemâl*'in yazma bir nüshası Millet Kütüphanesi'ndedir (Feyzullah Efendi, nr. 1506-1508). 6. *el-Miṣbâḥ fî ʿuyûni'l-eḥâdîs̱i'ṣ-ṣıḥâḥ. Ṣaḥîḥayn* hadislerini kendine ulaşan senedlerle bir araya getiren, Zehebî'nin kırk sekiz cüzden ibaret olduğunu söylediği bu **müstahrec*** in müellif hattıyla olan bir bölümü Zâhiriyye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Mecmua, nr. 30, vr. 217ᵃ-244ᵇ). 7. *ʿAḳîde* (Brockelmann, *GAL*, I, 438; *Suppl.*, I, 607). 8. *ed-Dürretü'l-muḍîʾe fi's-sîreti'n-nebeviyye* (Brockelmann, *GAL*, I, 438). Kutbüddin el-Halebî diye tanınan Abdülkerîm b. Abdünnûr bu eseri *el-Mevridü'l-ʿaẕbi'l-henî fi'l-kelâm ʿalâ sîreti ʿAbdilġanî* adıyla şerhetmiştir. 9. *Aḫbârü'l-Ḥaseni'l-Baṣrî.* Eserin müellif hattı bir nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'nde mevcuttur (Mecmua, nr. 55, vr. 165ᵃ-170ᵃ).

Cemmâîlî'nin birer nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'nde bulunan diğer eserleri de şunlardır: *Ebü'l-ʿÂṣ b. Rebîʿ, Menâḳıbü'ṣ-ṣaḥâbe, Ṣalâtü'n-nebî fi'l-enbiyâʾi leylete'l-isrâʾ, Ḥadîs̱ü'l-ifk, Feżâʾilü ʿÖmer b. el-Ḫaṭṭâb* (Brockelmann, *GAL* [Ar.], VI, 192). Bunlardan başka bazı kaynaklarda onun **sünen***lere dair 200 cüze yakın bir hacimde ve müsvedde halindeki *Nihâyetü'l-murâd min kelâmi ḫayri'l-ʿibâd*'ı, 100 cüz hacminde olup halka okuduğu *el-Eḥâdîs̱ ve'l-ḥikâyât*'ı, iki ciltten ibaret *Ġunyetü'l-ḥuffâẓ fî taḥḳîḳi müşkili'l-elfâẓ*'ı, *el-Erbaʿûn* adlı dört ayrı çalışması ve her biri birer ciltten ibaret *el-Yevâḳîtü'l-fâḫire, Tuḥfetü't-ṭâlibîn fi'l-cihâd ve'l-mücâhidîn, el-Âs̱ârü'l-merḍıyye fî feżâʾili ḫayri'l-beriyye, er-Ravża* adlı kitapları, her biri bir veya birkaç cüz halinde olan *et-Teheccüd, el-Ferec, eṣ-Ṣalât mine'l-aḥyâʾ ile'l-emvât, eṣ-Ṣıfât, Ẕemmü'r-riyâʾ, Ẕemmü'l-ġıybe, et-Terġîb fi'd-duʿâʾ, Feżâʾilü Mekke, el-Emr bi'l-maʿrûf, Feżâʾilü ramażân, Feżâʾilü'ṣ-ṣadaḳa, Feżâʾilü ʿaşri ẕilhicce, Feżâʾilü'l-ḥac, Feżâʾilü receb, Vefâtü'n-nebî, el-Aḳsâmü'lletî aḳseme bihe'n-ne-*

Cemmâîlî'nin *el-Kemâl fî esmâʾi'r-ricâl* adlı eserinin I. cildinin unvan sayfası ile ilk sayfası (Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 1506)

*bî, İ*ᶜ*tiḳādü'ş-Şâfi*ᶜ*î, Ẕikrü'l-ḳubûr, Dürerü'l-es̱er, Tebyînü'l-iṣâbe li-evhâmin ḥaṣalet li-Ebî Nu*ᶜ*aym fî Ma*ᶜ*rifeti's-ṣaḥâbe, Eşrâtü's-sâ*ᶜ*a* adlı çalışmaları zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Münzirî, *et-Tekmile,* II, 17-19; Ebû Şâme, *Terâcimü ricâli'l-ḳarneyi's-sâdis ve's-sâbi*ᶜ (nşr. İzzet el-Attâr), Beyrut 1974, s. 46-47; Melikü'l-Eşref er-Resûlî, *el-*ᶜ*Ascedü'l-mesbûk* (nşr. Şâkir Mahmûd Abdülmün'im), Bağdad 1395/1975, s. 289-290; Zehebî, *A*ᶜ*lâmü'n-nübelâ*ʾ, XXI, 443-471; XXII, 42-43, 317-319; a.mlf., *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ,* IV, 1372-1381; a.mlf., *el-*ᶜ*İber,* III, 129; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* XIII, 38-39; İbn Receb el-Hanbelî, *eẕ-Ẕeyl* ᶜ*alâ Ṭabaḳāti'l-Ḥanâbile,* Kahire 1372/1953, II, 5-34; İbn Tağrîberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire,* VI, 185; Süyûtî, *Ḥüsnü'l-muḥâḍara,* I, 354, 480; *Keşfü'ẓ-ẓunûn,* II, 1013, 1059, 1164, 2053; *Îżâḥu'l-meknûn,* II, 69, 148, 196, 296, 308, 318, 329, 493; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerât,* IV, 345-346; Kettânî, *er-Risâletü'l-müsteṭrafe,* s. 12, 49, 112, 113, 180, 182, 208; Brockelmann, *GAL,* I, 437-438; *Suppl.,* I, 605-607; *GAL* (Ar.), VI, 185-192; Kehhâle, *Mu*ᶜ*cemü'l-mü*ʾ*ellifîn,* V, 275-276; Sezgin, *GAS,* I, 132, 140, 143, 503-504, 592; *Mv.Fs.,* III, 167.

M. Yaşar Kandemir

CEMRE

(الجمرة)

Hacda şeytan taşlama sırasında atılan taşlara ve bu taşların atıldığı yerlere verilen ad.

Sözlükte "kor parçası; çakıl taşı" gibi mânalara gelen cemre, bir fıkıh terimi olarak hacıların kurban bayramı günlerinde Mina'da attıkları küçük taşların her birini ve bu taşların atıldığı üç ayrı yeri ifade eder. Çoğulu **cimâr** ve **cemerâttır**. Bu yerlere taş atılması işine de **remy-i cimâr** denir. Cemrelerden Mina-Mekke yönündeki ilkine küçük veya birinci cemre (el-cemretü's-suğrâ, el-cemretü'l-ûlâ), ikincisine orta cemre (el-cemretü'l-vüstâ), üçüncüsüne de büyük cemre veya Akabe cemresi (el-cemretü'l-kübrâ, cemretü'l-Akabe) adı verilir. Birinci cemre ile orta cemre arasında 156,40 m., orta cemre ile Akabe cemresi arasında 116,77 m. mesafe bulunmaktadır.

"Şeytan taşlama" diye de adlandırılan bu atışlar, Hz. İbrâhim'i Allah'ın emrini yerine getirmekten alıkoymak isteyen şeytanın yine onun tarafından Mina'da taşlanmasının hâtırasını yaşatmakta ve insanları daima günaha sokmaya çalışan şeytana karşı bir tür tepki ve direnmeyi temsil etmektedir. Bir hadiste rivayet edildiğine göre, Hz. İbrâhim Kâbe'nin inşasını tamamladıktan sonra Cebrâil'in yol göstermesiyle ilk haccını yaptığı ve oğlu İsmâil'i kurban etmeye götürdüğü esnada Mina'nın söz konusu üç yerinde önüne çıkan şeytanı taşlamıştır (*Müsned,* I, 297, 306-307; Hâkim, I, 466; Beyhakī, V, 153-154). Hz. Peygamber de Vedâ haccı sırasında bu cemrelere taş atmış ve özellikle bu esnada hac ibadetinin yapılış şeklinin kendisinden öğrenilmesini istemiştir (Müslim, "Ḥac", 310-312). Bundan dolayı kurban bayramının birinci günü Akabe cemresine, diğer üç gün de her üç cemreye taş atılması fakihlerin ittifakı ile vâcip olup terkinden dolayı ceza kurbanı (dem) gerekir. Sahih hadislerde bu uygulamanın Hz. İbrâhim'in sünnetine dayandığı açıkça belirtildiği ve sembolik olarak şeytanın taşlandığı bilindiği halde Frantz Buhl'ün bunu Câhiliye âdetlerine dayandırması ve taşlama ile kimin tel'in edildiğinin pek vâzıh olmadığını ileri sürmesi şaşırtıcıdır (bk. *EI,* II, 1012; *İA,* III, 89-90). F. Buhl ayrıca bayramın son üç gününde taşların güneş battıktan sonra atıldığı, başkaları tarafından atılan taşların da kullanılabildiği şeklinde J. L. Burckhart'tan naklen verdiği tamamen yanlış bilgiler yanında cemretü'l-Akabe'ye ilk gün, diğerlerine de "bayramın pek mühim olmayan diğer günlerinde" taş atılmasının, bunların daha az önemli olduğunu düşündürdüğü şeklinde garip ve mesnetsiz bir yorumda da bulunur. Şeytan taşlama sırasında kadınların yüzlerini biraz açtıklarına dair verilen bilgi de gerçeğe aykırıdır; çünkü kadınların yüzlerini açık tutmaları ihramın gereklerinden olup cemreye mahsus bir şey değildir. Frantz Buhl'ün bu fahiş hatalarının *Encyclopedia of Islam*'ın yeni neşrinde yer almamasına karşılık şeytan taşlamanın eski putperest ibadetinden intikal ettiğine dair iddianın tekrar edilmesi (*EI*² [İng.], II, 438), müsteşriklerin İslâm'ın vahye dayanan bir din olmadığı şeklindeki ön yargılarının tabii sonucudur.

Arefe günü Arafat vakfesinden sonra Müzdelife'ye doğru yola çıkan hacılar sabah namazını Müzdelife'de, ilk vakti olan alaca karanlıkta kılarlar ve Meş'ar-i Harâm'daki vakfenin ardından güneş doğmadan Mina'ya hareket ederler. Mina'ya vardıkları zaman Akabe cemresinin yanında, ihrama girdiklerinden beri söyledikleri **telbiye***yi kesip bu cemre için hazırladıkları yedi çakıl taşını "Bismillâhi Allahüekber" diyerek teker te-

Cemerât mevkiinden genel görünüş - Mekke / Suudi Arabistan

